

פרק ד

1. שים לב ל'רעות' בספר יונה. מה הן הרעות בפרקנו?
 2. מהי טענתו של יונה אל ה'?
- השוה לעיל: א; ג, ט.

ר' גם:

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא פרשה א ד"ה בארץ מצרים

תדע שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ

שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' (יונה א ג)

וכי מלפני יי' הוא בורח. והלא כבר נאמר אנה אלך מרוחך וגו'. אם אסק שמים שם אתה וגו' אשא כנפי שחר וגו' גם שם ידך תנחני וגו' (תהלים קלט ז - י) וכתוב עיני יי' המה משוטטים בכל הארץ (זכריה ד י) וכתוב בכל מקום עיני יי' צופות רעים וטובים (משלי טו ג). אם יחתרו בשאול וגו' אם יחבאו בראש הכרמל וגו' אם ילכו בשבי וגו' (עמוס ט ב - ד) ואומר אין חשך ואין צלמות וגו' (איוב לד כב).

אלא אמר יונה אלך לי בחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובי תשובה הן שלא לחייב את ישראל.

3. פעמיים ביקש יונה את מותו (פסוקים ג ו-ח). איך הדבר מתיישב עם כעסו על הקיקיון?
השוה למלכים א יט, א-ה.
פעמיים שואל הקב"ה את יונה בלשון 'ההיטב חרה לך' (פס' ד ו-ט).
מהו היחס ביניהן?

4. הקיקיון:

מזוהה עם צמח לא אכיל, אך בעולם העתיק השתמשו בו לרפואה. (ר' פליקס, עולם הצומח המקראי, הוצאת מסדה, רמת גן, 1968, עמ' 137-138).

ראה גם: תהלים קב, יב; איוב יד, א-יב.

למה יכול הקיקיון לרמוז?

שים לב שבשלושת הדברים שהקב"ה הזמין בפרקנו (קיקיון, תולעת, רוח קדים חרישית) בלשון 'וימן', נעדרת המלה 'גדול' (השוה פרק ב, א).

מה משמעות עובדה זו?

5. בסוף הספר קושי לוגי בולט: הקב"ה טוען טענת קל וחומר מכך שיונה חס על הקיקיון, אם כן קל וחומר שיחוס ה' על נינה. אך האמת היא שיונה לא חס באמת על הקיקיון. על עצמו הוא חס. להלן דברי רד"ק. האם תוכל לחשוב על פתרון אחר? העזר גם בשאלה הקודמת.

רד"ק יונה פרק ד פסוק י

(י) ויאמר ה' אתה חסת על הקיקיון - ואף על פי שלא חס על הקיקיון אלא מפני צערו, כן האל ית' חס על נינה מפני כבודו כי הנבראים הם כבודו כמו שכתוב מלא כל הארץ כבודו וכ"ש מין האדם כמו שכתוב ולכבודי בראתיו ואף על פי שפירשנו זה על ישראל מכל מקום על מין האדם מדבר כמו שאמר יצרתיו אף עשיתיו אלא לפי שישראל מכירים בכבוד האל יותר משאר מין האדם זולתי החכמים שבהם אמר הפסוק על ישראל:

6. מהי הסיבה בגללה לא העניש ה' את נינוה: זו המופיעה בפרק ג, י, או זו המופיעה בסוף הספר?
7. מהו לדעתך המסר העיקרי של הספר?
8. על קריאת יונה במנחה של יום הכיפורים:

דרשות ר"י אבן שועיב דרשה ליום כפורים

לכן באה נבואת יונה בן אמיתי להורות, כי השם ית' רחמיו על כל מעשיו, ואפי' על אומות העולם כל שכן בישראל, ולכן אנו מפטירין אותה בזה היום בשעת מנחה שהיא שעה רצויה, כמו שאמרו ז"ל לעולם יהא אדם זהיר בתפלת מנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שני' ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו, וזה הוא לעת מצא למצויו של יום

משנה ברורה סימן תרכ"ז

מפטיר ביונה שמדבר מן התשובה ועוד שאין יכולין לברוח מן הש"י. אחרונים:

שער הציון סימן תרכ"ו

(ו) וכוונתם, כי האדם חושב כמה פעמים לייאש את עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן ועל כן יתנהג תמיד באופן א', ואם יגזור עליו הקדוש ברוך הוא למות ימות. אבל טעות הוא, שסוף דבר יהיה, כל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח הוא לתקן, ויבא עוד פעם ופעמים לעולם הזה ובעל כרחו יוכרח לתקן, ואם כן למה לו כל העמל למות ולסבול חיבוט הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם, וראיה מיונה, שהקב"ה רצה מאתו שילך וינבא, והוא מיאן בזה ונס לים, מקום שלא ישרה עליו עוד השכינה לנבאות כידוע, וראינו שנטבע בים ונבלע בדג והיה שם במעיו כמה ימים, ולפי הנראה בודאי לא יכול להתקיים דברי ה' יתברך, ומכל מקום ראינו שסוף דבר היה שרצון ה' יתברך נתקיים וילך וינבא, כן הוא האדם בעניניו. וזהו שאמרו באבות, ואל יבטיחך יצרן שהשאול בית מנוס לך שעל כרחו אתה נוצר וכו':

השוה לפיוט הנאמר על ידי בני עדות המזרח:
בן אדם מה לך נרדם קום קרא בתחנונים
שפך שיחה דרש סליחה מאדון האדונים

לקריאה נוספת:

פרקי דר' אליעזר פרקים ט' ו-מב'.
פרנקל לאה, 'ורחמיו על כל מעשיו', בספרה 'פרקים במקרא, דרכים חדשות בפרשנות, ההסתדרות הציונית העולמית, המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, ירושלים תשמ"א, עמ' 223-237.
(מופיע גם באתר 'דעת').
מאמרים על ספר יונה בתוך "וביום צום כיפור יחתמו, קובץ מאמרים על יום כיפור, הוצאת תבונות אלון שבות, תשס"ה, עמ' 151-220.
יאיר זקוביץ ואביגדור שנאן, ספר יונה, פירוש ישראלי חדש, משכל הוצאה לאור, תל אביב תשע"ה.